

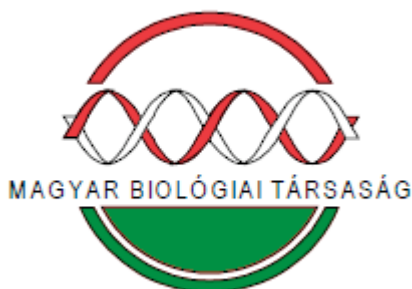
TERMÉSZETVÉDELMI KÖZLEMÉNYEK

15. ÉVFOLYAM

A Magyar Biológiai Társaság Környezet- és
Természetvédelmi Szakosztályának közleményei

Az V. Magyar Természetvédelmi
Biológiai Konferencia kötete
Nyíregyháza, 2008. november 6-9.

Ezt a kötetet szerkesztette:
Báldi András, Tóthmérész Béla,
Kovács Anikó és Lerner Zita

Budapest, 2009

A Természetvédelmi Közlemények ezen számának megjelenését

a Magyar Ökológusok Tudományos Egyesülete,
és a konferencia résztvevők és szponzorok

támogatása tette lehetővé.

Ezt a kötetet szerkesztette:
Báldi András, Tóthmérész Béla,
Kovács Anikó és Lerner Zita

A folyóirat szerkesztő bizottságának tagjai:

Báldi András (elnök)

Horváth Ferenc

Horváth Győző

Kiss István

Liker András

Lőkös László

Margóczy Katalin

Peregovits László

Szerkesztőség címe:

Báldi András

Magyar Természettudományi Múzeum

1088 Budapest, Baross u. 13.

Tel.: 1-2101075 Fax: 1-3342785

E-mail: baldi@nhmus.hu

ISSN 1216–4585

© Magyar Biológiai Társaság

1027 Budapest, Fő u. 68.

Megjelent: 2010. június

Tartalomjegyzék / Contents

Csörgő Tibor, Harnos Andrea, Kovács Szilvia és Nagy Krisztina	A klímaváltozás hatásainak vizsgálata hosszútávú madárgyűrűzési adatsorok elemzésével / Study of the impacts of climate change using long-term bird ringing data	1
Tóthmérész Béla és Magura Tibor	Urbanizáció hatása a talajfaunára: Hipotézisek és nemzetközi kitekintés / Effect of urbanization on ground beetles: Hypotheses and international outlook	13
Tartally András	A <i>Maculinea</i> boglárkalepkék Kárpát-medencéből ismert hangyagazdái, parazitoidjai és a hangyagazdák egyéb szociálpazsitái / Host ants and parasitoids of <i>Maculinea</i> butterflies in the Carpathian Basin and some socialparasites of the ant hosts	23
Bíró Zsolt, Roszik Ákos és Rízmájer Pál	Az élőhelyvesztés szerepe a mezei nyúl (<i>Lepus europaeus</i> Pallas 1778) állomány csökkenésében Magyarországon / The role of habitat loss in the decline of the European hare (<i>Lepus europaeus</i> Pallas 1778) population abundance in Hungary	35
Bihari Zoltán, Balogh Péter és Pető Noémi	A nyugati földikutyá (<i>Spalax leucodon</i> Nordmann, 1840) hazai állománynagysága és a faj térhasználata a legeltetés függvényében a Hajdúbagosi élőhely példáján bemutatva / Population dynamic of the <i>Spalax leucodon</i> Nordmann, 1840 in Hungary, and the effect of grazing on the habitat selection of the species at Hajdúbagosa	46
Guti Gábor és Gaebele Tibor	Veszélyeztetett tokfélék (<i>Acipenseridae</i>) a Duna magyarországi szakaszán / Threatened sturgeons in the Hungarian section of the Danube	57
Varga Anna és Bölöni János	Erdei legeltetés, fáslegelő, legelőerdők tájtörténete / Landscape history of forest grazing and wood-pastures in the Carpathian-basin	68
Hajdu Klára	Természetvédelmi stratégiák: hatékony eszközök vagy csővégi megoldások? / Biodiversity strategies: effective tools or end-of-pipe solutions?	80
Déri Eszter, Lengyel Szabolcs, Lontay László, Deák Balázs, Török Péter, Magura Tibor, Horváth Roland, Kisfali Máté, Ruff Gábor és Tóthmérész Béla	Természetvédelmi stratégiák alkalmazása a Hortobágyon: az etyekpusztakócsi LIFE-Nature program eredményei / Conservation strategies in the Hortobágy: results of the Egyek-Pusztakócsi LIFE-Nature grassland restoration project	89
Bodorkós Barbara és Cordula Mertens	Kié a föld? Intézményi elemzés a természetvédelem helyi irányításáról / Who Owns the Land? – Institutional Analysis of Biodiversity Governance in Hungary	103
Kelemen Eszter, Málovics György és Margóczi Katalin	Ökoszisztéma szolgáltatások felmérése során feltárt konfliktusok az Alpári-öblözetben / Discovering conflicts in the Alpár-wetland through an ecosystem services assessment project	119

Török Péter, Papp Mária, Tóthmérész Béla és Matus Gábor	Lúdlegelést követően regenerálódó nyírségi homoki gyepék magkészlete / Soil seed bank of regenerating overgrazed acidic sandy grasslands	134
Valkó Orsolya, Török Péter, Vida Enikő, Arany Ildikó, Tóthmérész Béla és Matus Gábor	A magkészlet szerepe két hegyi kaszálórét közösség helyreállításában / The role of soil seed banks in restoration of two hay-making meadows	147
Török Péter, Kelemen András, Valkó Orsolya, Miglécz Tamás, Vida Enikő, Deák Balázs, Lengyel Szabolcs és Tóthmérész Béla	Avar-felhalmozódás szerepe a gyepesítést követő vegetáció- dinamikában / The effect of litter accumulation on vegetation dynamics after grassland restoration by sowing	160
Csathó András István	A mezsgyék természetvédelmi jelentősége és védelmük időszerűsége / Significance and timeliness for nature conservation of the verges	171
Margóczy Katalin, Fehér Mária, Hrtyan Mónika és Gradzikiewicz Mária	Parlagok és természetvédelmi célú gyepesítések értékelése Ásott- halom, Tiszalpart és Kardoskút határában / Evaluation of old-fields and ecological restoration of grasslands in the Great Hungarian Plain	182
Kovács Anikó, Báldi András, Batáry Péter és Tóth László	Az ugarok jelentősége a madárvédelmében a Hevesi-sík Érzékeny Természeti Területen / The role of set-asides in the conservation of birds on the Heves Environmentally Sensitive Area	193
Somay László, Batáry Péter és Boros Emil	A tájhasználat hatása homoki gyepék madárközösségeire / Effect of land-use on bird assemblages of sandy grasslands	204
Biró Judit, Kovács Anikó és Báldi András	Mezőgazdasági területek jellemző madárfajainak élőhely-preferencia vizsgálata a Hevesi-sík Érzékeny Természeti Területen / Habitat prefer- ences of farmland birds on the Heves Environmentally Sensitive Area	216
Németh Ákos, Lóránt Miklós és Vadász Csaba	Mennyire tekinthetők hatékonyak az AKG túzokvédelmi célprogramjaiban szereplő előírások? / How effective are the management regulations of the Great Bustard Protection Agro- Environmental Program?	226
Vadász Csaba és Csörgő Tibor	Az agrár-környezetgazdálkodás nádgazdálkodási cél-programjában szereplő előírások értékelése a nádban költő énekesmadár fajokra gyakorolt hatásuk alapján / Evaluation of regulations of the agro- environmental program focusing on reedbed management, based on their effects on the breeding passerine assemblage	235
Déri Eszter, Horváth Roland, Magura Tibor, Kődöböcz Viktor, Kisfali Máté, Ruff Gábor, Lengyel Szabolcs és Tóthmérész Béla	A földhasználat-változás hatásai az izeltlábú együttesekre Egyek- Pusztakócson / Effects of land-use change on the arthropod assemblages in Egyek-Pusztakócs (Hortobágy National Park)	246

Kőrösi Ádám, Szentirmai István, Örvössy Noémi, Kövér Szilvia, Batáry Péter és Peregovits László	A kaszálás hatásának vizsgálata a vérfű hangyaboglárka (<i>Maculinea teleius</i>) populációira - egy kezelési kísérlet első tapasztalatai / Effects of mowing on populations of the scarce large blue butterfly (<i>Maculinea teleius</i>) in SW Hungary	257
Pálfy Anna, Báldi András és Kovács Anikó	Méhek abundanciájának eloszlása három különböző mezőgazdasági kultúra szegélyében / Species richness and abundance of bees in the edge of three different agricultural fields	269
Lerner Zita, Kovács Anikó és Báldi András	Élőhely-szegélyek fészekaljpredációra gyakorolt hatásának vizsgálata a Hevesi-sík Érzékeny Természeti Területen / A study on the nest predation edge effect in the Heves Environmentally Sensitive Area	280
Heim Anita és Báldi András	Különböző élőhelyek szegélyeinek komparatív fészekaljpredációs vizsgálata / Comparing the nest predation edge effect in different habitat edges	291
Koncz Gábor, Papp Mária, Török Péter, Kotroczó Zsolt, Krakomperger Zsolt és Matus Gábor	Egy cseres-tölgyes állomány (Síkfőkút, Bükk-hegység) magbankja és szerepe a lágyszárú szint regenerálódásában / Soil seed bank in a North-Hungarian oak forest	304
Papp Mária, Koncz Gábor, Kotroczó Zsolt, Krakomperger Zsolt, Schellenberger Judit és Tóth János Attila	Egy cseres-tölgyes lágyszárú növényzetének válasza avarmanipulációra / Effect of litter manipulation on the herb layer of an oak forest	316
Kotroczó Zsolt, Krakomperger Zsolt, Veres Zsuzsa, Vasenszki Tamás, L. Halász Judit, Koncz Gábor, Papp Mária, Tóthmérész Béla és Tóth János Attila	Talajlégzés vizsgálatok tartamhatású avarmanipulációs modellkísérletben / Soil respiration measurements in long-term litter manipulation field experiments	328
Kanalas Péter, Borovics Attila, Cseke Klára, Szöllösi Erzsébet, Oláh Viktor, Fenyvesi András és Mészáros Ilona	Taxonómiai, populációgenetikai és fenológiai vizsgálatok egy síkfőkúti erdő nemes tölgyeinek körében / Taxonomical, phenological and population genetic research in a Hungarian Sessile oak-Turkey oak forest stand	338
Mázsa Katalin, Horváth Ferenc, Balázs Borbála, Bölöni János és Aszalós Réka	A felsőtárkányi Vár-hegy erdőrezervátum faállományának korosztályviszonyai erdőtörténeti összefüggésben / Stand survey and forest history study of mature oak forest in the Vár-hegy Forest Reserve (Felsőtárkány)	347
Misik Tamás és Kárász Imre	A síkfőkúti erdő cserjeszintjének struktúra változásai 2002 és 2007 között - egyedszám és méret / The structure changes of shrub layer in the Síkfőkút forest between 2002 and 2007. Number of individuals and sizes	358
Benedek Zsófia, Nagy Antal, Rác István András, Jordán Ferenc és Varga Zoltán	Az erdélyi avarszöcske (<i>Pholidoptera transsylvanica</i> , Fischer Waldheim, 1853) élőhelyhálózatának változásai az Aggteleki karszton / Changes in the habitat network of an endangered <i>Pholidoptera transsylvanica</i> , (Fischer Waldheim, 1853) metapopulation in the Aggtelek Karst (NE Hungary)	369

Hornung Erzsébet, Vilisics Ferenc és Sólymos Péter	Ászkarák együttesek (Crustacea, Isopoda, Oniscidea) felhasználhatósága élőhelyek minősítésében / The use of woodlice assemblages (Crustacea, Isopoda, Oniscidea) in the assessment of habitat naturalness	381
Sólymos Péter, Vilisics Ferenc, Kemencei Zita, Páll-Gergely Barna, Farkas Roland, Nagy Antal, Kisfali Máté és Hornung Erzsébet	Globális változás, lokális túlélés: kitettség és nedvességi grádiens hatása avarlakó gerinctelenekre aggteleki töbrök alapján / Global change, local survival: effects of aspect and moisture on epigeic invertebrate communities	396
Bogyó Dávid és Korsós Zoltán	Urbanizáció hatása ikerszelvényes (Diplopoda) együttesekre - Faunisztikai eredmények / Effect of urbanisation on millipedes (Diplopoda) - Faunistical results	412
Kovács Szilvia, Csörgő Tibor, Harnos Andrea, Nagy Krisztina és Reiczigel Jenő	A kerti poszáta (<i>Sylvia borin</i>) vonulási fenológiájának változása Ócsán 1984-2007 között / Change in migration phenology of Garden Warbler (<i>Sylvia borin</i>) at the Ócsa Bird Ringing Station between 1984-2007	422
Nagy Krisztina, Csörgő Tibor, Harnos Andrea és Kovács Szilvia	A cserregő és az énekes nádiposzáta (<i>Acrocephalus scirpaceus</i> , <i>A. palustris</i>) vonulásának fenológiai változásai / Changes in the migration phenology of Reed and Marsh Warbler (<i>Acrocephalus scirpaceus</i> , <i>A. palustris</i>)	434
Ferenczi Márta, Pellinger Attila és Csörgő Tibor	Vízimadár közösség monitoringja a Nyirkai-Hany élőhely-rekonstrukció területén / Waterbird monitoring of the Nyirkai-Hany wetland reconstruction area	446
Gaebele Tibor és Guti Gábor	A halivadék-élőhelyek tér- és időbeli változása a Duna gödi szakaszán (1671-1669 fkm) / Spatial and seasonal changes of shoreline habitats of juvenile fish in the Danube at the Göd island (rkm 1671-1669)	457
Tóth Mihály és Puky Miklós	Kétéltűek hangmonitorozása a Rétközi-tó térségében / Amphibian sound monitoring along the Rétközi Reservoir of the River Tisza at Szabolcsveresmart, Hungary	467
Csíder Ibolya, Gyüre Péter és Monoki Ákos	A székicsér (<i>Glareola pratincola</i> , Linnaeus, 1766) állománya és védelme a Nagykunságon / The population of the Collared Pratincole (<i>Glareola pratincola</i> , Linnaeus, 1766) in the Nagykunság (Hungary)	476
Lendvay Bertalan és Kalapos Tibor	A magyarföldi husáng (<i>Ferula sadleriana</i>) populációinak állapotfelmérése 2008-ban / Survey of the populations of <i>Ferula sadleriana</i> in 2008	486
Ádám Szilvia és Penszka Károly	A Koppánymonostori-sziget részletes botanikai vizsgálata és vegetációtérképe / Detailed botanical analysis and vegetation map of the Island of Koppánymonostor	493
Csereklye E. Krisztina	Egyes növényfajok nehézfém szennyezettsége Vác térségében / Metal pollution of several plant species in the region of Vác	504

Rác Barbara, Vallner Judit, Kotroczó Zsolt és Dobi László	A BISEL program alkalmazása a középiskolában a természet védelméért / The BISEL Program adaptation of the secondary grammar school for the nature protection	517
---	--	-----

RÖVID KÖZLEMÉNYEK

Spakovszky Péter	Túzokok (<i>Otis tarda</i>) változó területhasználata egy új parlagisas- revírben (<i>Aquila heliaca</i>) a Mosoni-síkon / Altering habitat use of Great Bustards (<i>Otis tarda</i>) in a new Imperial Eagle (<i>Aquila heliaca</i>) territory in the Mosoni-sík, Northwest-Hungary	528
Lisztes-Szabó Zsuzsa, Kovács Szilvia és Tanyi Péter	Erdőfelújítási típusok botanikai értékelése a debreceni Nagyerdő gyöngyvirágos-tölgyesében / Botanical evaluation of different ways of reforestation in the 'Nagyerdő' oak forest (Debrecen, East Hungary)	534

Előszó

2008. novemberében ismét nevezetes esemény történt a magyar természetvédelmi biológia terén: a korábban szűkebb skálájú témákra épülő konferenciák sorában egy nagyon széles biológiai szerveződési tartomány eredményeit tekintették át a résztvevők a „Molekulától a globális folyamatokig”. A nagyobb tér- és időléptékű folyamatok természetvédelmi relevanciája sokkal nyilvánvalóbb, mint a szubmikroszkópos mintázatok és folyamatok összekapcsolása természetvédelmi kérdésekkel, sok esetben azonban bonyolult biológiai szerveződési szinteken felmerült kérdésekre adandó megbízható és megalapozott válaszokban sokat segítenek a kevésbé bonyolult szinteken szerzett ismeretek.

A természetvédelmi biológiában oly fontos táji mintázatok, ezek kialakulása és változása szükségessé teszi más tudományterületek módszertanának alkalmazását és eredményeinek figyelembe vételét is, amivel a vizsgálódások skálája ismét tovább szélesedik. Az utóbbi időkben egymásra találó ökológia-természetvédelem és szocioökonómia is megtermékenyítőleg hatott egymásra, a kutatók gondolkodásmódja szélesedett, melynek újabb izgalmas eredményeit olvashatjuk e kötetben.

A tudományos igényű vizsgálódások sokszor térben és időben nagyon kiterjedtek, hogy általánosítható törvényszerűségeket tárjanak fel. Különösen így van ez nagy változékonyságú objektumok esetében. A kutatóval szemben nagy kihívást jelent a vizsgálatok megtervezése és az anyagi források előteremtése olyan témában, ahol rövid távon profit nem várható, és a támogatók így kevésbé érdekeltek a kutatások fenntartásában. Ha mégis vannak elszánt kutatók – a kötet terjedelme pedig azt bizonyítja, hogy vannak – akkor pazarlás lenne, ha eredményeiket nem tehetnék közkinccsé. Az V. Magyar Természetvédelmi Biológiai Konferencia szervezőit és e kötet szerkesztőit méltán illeti elismerés, hogy a Konferenciát egyre népszerűbbé és sikereesebbé tették, az előadások elhangzása után pedig maradt további energiájuk terjedelmes konferencia kötetek szerkesztésére is.

A Magyar Ökológusok Tudományos Egyesületének deklarált célja, hogy elősegítse az ökológiában és a természetvédelemben született hazai eredmények minél szélesebb körű megismertetését. Ezért szívesen nyújt a konferenciákhoz adott szakmai támogatáson túl anyagi támogatást is a kötet megjelenéséhez.

Szívesen ajánlom az Olvasó figyelmébe a Természetvédelmi Közlemények jelen kötetét, amely az V. Magyar Természetvédelmi Biológia Konferencián bemutatott eredmények jelentős részét tartalmazza, s reprezentatív áttekintő képet tár elénk a hazai természetvédelmi biológia aktuális kérdéseiről és kutatási prioritásairól.

Körmöczi László
a MÖTE elnöke

Előszó

Óriási a távolság az értől az óceánig, a molekulától a globális folyamatokig. Talán a mottó azt is jelzi, hogy életünkben egy beláthatatlan folyamat egyetlen állomásán megállva, egy pillanatra számot vetünk azzal, hová tartunk, mivé lesz a környezetünk, mit tehetünk annak érdekében, hogy természeti erőforrásainkat minél tovább használhassuk és élvezhessük.

Kevés időnk maradt 2010-ig, amikor a biodiverzitás évében értékeljük: mindent megtettünk-e a természetvédelem biológiai alapjainak megismerése érdekében? A természetvédelmi konferenciák, az itt elhangzott előadások világítanak rá igazán, hogy milyen keveset tudunk a körülöttünk lévő világ folyamatairól ahhoz, hogy bátran beavatkozzunk az ökológiai rendszerek folyamataiba.

Éppen ezért a biodiverzitás megőrzése terén kiemelt hangsúlyt kell fektetni az ökoszisztéma szolgáltatásait vizsgáló kutatásokra, a biodiverzitást veszélyeztető hatások mérséklésére, az élőhely-rekonstrukciós intézkedésekre, a változások és indikációk mérésére – végső soron azon témakörök megalapozására, amelyek a jelen konferencia alapjait is képezik.

A természetvédelem fő kérdéseinek közvetítésében – mint például a klímaváltozás, az inváziós fajok térhódítása – a nyíregyházi konferencia mind a résztvevők magas számát, mind a sokrétű és színvonalas előadásokat tekintve példamutató értékű volt. Erőfeszítéseink kulcstényezői az új kihívásokkal is lépést tartó kutatások, amelyek a változások hatásainak vizsgálatával helytálló válaszokat adhatnak nemcsak a jelen, de a jövő kihívásaira is!

Ajánlom e kötetet mindenkinek, aki elkötelezettnek érzi magát bolygónk különleges, összetett élővilágának megőrzésében, valamint környezetünk élhetőbbé tételében, és remélem, hogy azok is érdekes és hasznos információkat találnak majd e könyvben, akik a természet megőrzésének alkalmazott módszereit kutatják és maguk is végzik.

Szabó Imre
környezetvédelmi és vízügyi miniszter